

Türkiye’de Yeni Kent Sosyolojisi: Murat Güvenç’i Okumak

Alim ARLI*

Tarihten ve özellikle de düşünceler tarihinden
bekleyebileceğimiz de sanırım en fazla bu:
konuları çözüme kavuşturmak değil,
tartışmanın düzeyini yükseltmek.
Albert O. Hirschman

Giriş

Bu yazıda, sosyal bilimler alanındaki dar uzmanlık mantığı içinde kurum-sallaşmış disiplinler ayrımların ötesine geçen bir bilim adamının eserlerinin Türkiye sosyal bilimler alanı içindeki konumu belirlenip, çalışmaları genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılacaktır. Türkiye sosyal bilimler alanında nadiren görülen, fakat topyekûn (total) bir sosyal bilim yapmanın olmazsa olmaz şartlarından olan metodolojik çoğulculuğu ilişkisel (relational) ontoloji ve eleştirel realizm bağlamında temsil eden Murat Güvenç’in çalışmaları bir açıdan “yöntemi arayan adam”ın öyküsü olarak da nitelendirilebilir. İlk çalışmalarından itibaren titiz ve sofistike incelemeleriyle Türkiye sosyal bilimler alanında tebarüz eden 1980 sonrası genç kuşak sosyal bilimcilerden olan Güvenç, özellikle 1990 sonrası yaptığı çalışmalarda, ileri bir sosyal bilimin artık neredeyse zorunlu bir koşulu haline gelmiş olan *ilişkisel* yaklaşımı, kapsamlı veri setlerine dayalı araştırmalarıyla, Türkiye sosyal bilimler gündemine *kuram/uygulama/kanıtlama* temelinde taşımış ve icra etmiştir. Coğrafya, nüfusbilim, şehir planlama, şehir sosyolojisi gibi alanlara yayılan ve esas itibarıyla total sosyal bilim olarak görülmesi gereken bu araştırmaların tümünün odak noktasını “buluşçu/keşifçi” bir mantık örgüsü oluşturur. Keşifsel bilimin içerdiği enerji açısından bakıldığında Güvenç’in çalışmaları Türkiye sosyal bilimler gündeminde hak ettiği iltifattan hâlâ çok uzaktır. Hatta Türkiye sosyal bilimler alanında –bazı istisnalar dışında- Güvenç’in araştırmalarına da içkin olan epistemolojik dertleri, ba-

* Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

ğmsız bir problem alanı olarak seçici biçimde kavrayacak bir tartışma da henüz yeterli düzeyde yapılamamıştır. Türkiye sosyal bilimlerinde keşifsel araştırma ve ilişkisel bilim düşüncesine dönük bu ilgisizlik sadece Güvenç'in araştırmaları için değil, ilişkisel epistemoloji ile çalışan diğer araştırmalar için de geçerlidir. Güvenç, *Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama* disiplini içinde yetişmesine rağmen, yeni kent sosyolojisi araştırma programını ilişkisel ontoloji-epistemoloji bağlamında temsil eden pek çok keşifsel araştırmaya imza atmıştır. Türkiye sosyal bilimler alanında yaygın olan teori aktarmacılığı kolaycılığına düşmek yerine ilişkisel perspektifi Türkiye sosyal uzayı özelinde sınavan pek çok inceleme ile bu yaklaşımın verimlerini ve vaat ettiği epistemolojik gelişmeyi eserlerinde ortaya koymuştur. Avrupa ve ABD sosyal bilimler alanında bile yaygın ve yoğun olarak daha yenilerde -N. Elias ve K. Lewin'den başlayarak, P. Bourdieu, C. Tilly, M. Emirbayer vd. gibi istisnalar haricinde- hak ettiği ilgiye kavuşmuş olan *ilişkiselcilik*, Türkiye sosyal bilimler uzayında az sayıdaki bilim insanının araştırmaları da dâhil olmak üzere, güçlü bir biçimde Güvenç'in eserleriyle temsil edilmektedir. Hatta bu çerçeveden bakıldığında, Güvenç'in çalışmalarının ayırt edici özelliğinin, Türkiye'de gündün güne daha da gerileyen keşifsel araştırma geleneğini güçlü biçimde temsil etmesi olduğu söylenebilir. Şimdi Güvenç'in çalışmalarının kısa tanıtımlarını da içine alacak şekilde ilişkisel ontolojiyi, yeni kent sosyolojisini ve vaatlerini kısaca tanıtmaya çalışacağım.

İlişkisel Ontoloji/Epistemoloji ve Yeni Kent Sosyolojisi

İlişkisel sosyal bilimin kâmil bir temsilcisi olan Pierre Bourdieu ve meslektaşları 1968'de şöyle yazarlar:

“Profesyonel pratiğın ilkelere ortaya koymayı ve eşzamanlı olarak bu pratiğe özel bir ilişki aşlamayı, yani hem nesnenin sosyolojik olarak ele alınması için gerekli vazgeçilmez araçları hem de onları uygun biçimde kullanacak aktif eğilimi kazandırmayı amaçlayan araştırma eğitimi, pedagojik söylemin rutinlerinden kopmak ve geleneksel açıklama ritüeliyle çoğu kez 'etkisizleştirilen' kavramlar ve işlemlere tüm *buluşçu* güçlerini yeniden kazandırmak zorundadır. Bu yüzden, sosyolojik pratiğın en pratik edimlerini öğretmeyi amaçlayan bir çalışma, pratiğın -iyi veya kötü- bütün içerimlerini sistemleştirmeye ve vurgulamaya ve *epistemolojik dikkat* ilkesini pratik ilkeler biçiminde açıkça ifade etmeye çalışan bir düşünme işlemiyle başlar.”¹

İlişkisel ontoloji/epistemolojinin temel kavramlarından olan *buluş/keşifsel inceleme* ve *epistemolojik dikkat* kavramları, günümüzde farklı araştırmaların

1 Pierre Bourdieu (Jean-Claude Passeron ve Jean-Claude Chamboredon ile birlikte), *The Craft of Sociology: Epistemological Preliminaries*, New York ve Berlin: Aldine de Gruyter, 1968/1991, s. 3-4. (Vurgular benim - A. A.)

kendi özel şart ve durumlarından bağımsız biçimde, standart bir yöntembilimini her çalışmada uygulayıp kutsayan düşüncelere ve pozitivist tekrarlamaçılığa karşı radikal bir dikkati öğütler. Bu sorunu ilk kez sistematik biçimde ele alan Ernst Cassirer, bilimlerin alanında “tözsel kavramlar” (substantial) ve “işlevsel veya ilişkisel kavramlar” (functional-relational) olarak tasnif edilebilecek iki farklı çözümleme mantığından bahsetmiştir. Tözsel kavramlardan yola çıkan Aristotelesçi ve pozitivist araştırma programları (sağduyuya dayanan kuramsal inşalarını meşrulaştırmak için özellikle kategorik kanıt fetişizmine dayanarak), incelenen her nesneyi “ilişki içinde olduğu şeyler düzeni” içinde değil, “kendi içinde” ele alıp incelerler. Bu nedenle tözsel düşüncenin, karşılıklı bağımlarının bütünü olan gerçekliği, karşılıklı ilişkilerinden soyutlayarak, bir başka deyişle kendi içinde bir gerçeklik olarak kurguladığı görülür. Cassirer bu iki açıklama modelinden “ilişkisel mantık/kavramlar”ın özellikle çağdaş bilimdeki keşifçi dinamizmin ayırt edici özelliği olduğunu belirtir. Kant’ın fonksiyon kavramını yeniden formüle eden Cassirer’e göre, “Bilimsel kavramlar birbirleriyle ilişkisiz olarak yer almazlar, aksine onlar tutarlı kavramsal ‘alanlar’ veya ‘figürasyonlar’ içinde veya Cassirer’in tercih ettiği dille, sistematik bir biçimde analitik bir gerçeklik bölgesini üreten ve oluşturan ‘yasalı ilerleme dizileri’ (*Reichenfolge*) içinde organize olurlar.” Böylece “ilişkisel düşünce biçimini uyguladığımızda, ‘bilimsel kavramlar artık şey-benzeri varlıkların taklitleri olarak değil, gerçeklik içindeki düzenleri ve fonksiyonel bağlantıları temsil eden semboller olarak ortaya çıkarlar.’”² İlişkisel düşünceyi/temsili (içerdiği topolojik mantıkla beraber), bilimsel incelemelerde operasyonel kılan anahtar ise “alan” kavramıdır. Çağdaş fiziğin tüm bilimlere bir armağanı olan alan kavramı, bilimlerin sahası içinde mevcut olan pek çok hatalı ikiliği devre dışı bırakan açık uçlu bir araştırma mantığına ve odaklandığı sorunları açıklama kapasitesi ileri bir niteliğe sahiptir. Alan kavramıyla düşünmek, inceleme nesnesi hakkındaki tüm *a priori* kavramlaştırma denemelerini reddeder. İlişkisel mantık araçlarıyla çalışan birçok bilim adamını ele alan yazılarda karşımıza çıkan tutumlardan birisi, alan kavramına hak ettiği ilgiyi göstermemeleridir. Örneğin Bourdieu’nün çalışmalarını değerlendiren birçok kişi, doğrudan habitus veya sermaye kavramlarına odaklanırken çoğu zaman en merkezi kavram olan ‘alan’ı gözden geçirirler. Hâlbuki alan ve uzay (field-space) kavramları ilişkiselciliğin temel kalkış noktalarıdır. Sosyal uzayların alanlardan oluştuğu aksiyomundan hareket eden ilişkisel epistemolojiler, pek çok bilim adamına çok cazip gelen karşıt epistemolojik çiftler (teori/pratik, özne/nesne, iç/dış, yapı/eylem, toplum/birey vb.) üzerinden düşünme alışkanlığını da yıkarlar. Yine Bourdieu’nün açıklayıcı cümleleriyle ifade edersek:

2 Cassirer’den aktaran Frédéric Vandenberghe, “‘The Real is Relational’: An Epistemological Analysis of Pierre Bourdieu’s Generative Structuralism”, *Sociological Theory*, 1999, c. XVII, sy. 1, s. 43.

“Alan nosyonu, bir anlamda, araştırmanın bütün pratik tercihlerine yön verecek bir nesne inşası tarzının kavramsal stenografisidir. Hatırlatıcı bir işlev görür: Ele aldığım nesnenin, en ayırt edici özelliklerini veren bir bağlantılar ağı içinde olup olmadığını her aşamada gözden geçirmem gerekir. Alan nosyonu bize yöntemin ilk kuralını hatırlatır: Toplumsal dünyayı tözselci bir biçimde düşünme eğilimiyle mümkün olan her yolla mücadele etmemiz şarttır. Cassirer’in dediği gibi bağlantısal düşünmek gerekir. Ne var ki, bağlantılarla düşünmektense, -gruplar, bireyler gibi- ‘elle tutulabilir’ gerçekliklerle düşünmek daha kolaydır. Örneğin, *toplumsal farklılaşmayı bir bağlantılar mekânı biçiminde düşünmektense*, sınıf kavramı çerçevesinde, gruplar arasındaki antagonizma şeklinde düşünmek daha kolaydır.”³

Alıntıda da vurgulandığı gibi ilişkisel ontoloji, alan kavramı aracılığıyla sosyal bilimlerde oldukça yaygın olan tüm *a priori* kavramlaştırma girişimlerinin hatalı mantığını ve böylece bilimsel açıklamaların ayak bağı olan dikomotik kavram çatışmalarını geçersiz kılar. Sıradan ampirizmin ve sığ realizmin en yaygın hastalıklarından olan *a priori* kavramlardan hareket etme tutumu, özellikle farklılaşmış alanlardan müteşekkil sosyal uzayları incelerken, araştırmacıların karşısına çözümü olmayan sayısız sorun çıkarmanın yanı sıra, gerçekliğin doğru bir kavramsal temsiline ulaşmayı da imkânsız kılar. Bu nokta özellikle kent sosyolojini yeniden yapılandırmayı mümkün kılacak çok önemli sonuçlar doğurur. “Toplumsal farklılaşmayı bir bağlantılar mekânı” olarak düşünebilmeyi de mümkün kılan ilişkisel ontoloji/epistemoloji, toplumsal ve mekânsal diller olarak çağdaş araştırmalarda bölünmüş olan geçirimsiz kavramsal yapıları yıkar ve her iki gerçeklik bölgesini birlikte inşa ederek mekân ve toplum arasında birbirine tercüme edilebilir sembollerden oluşan bir bilimsel terminolojinin önünü açar.⁴ İlişkisel ontolojinin toplumsal mekânı toplumsal ilişkilerin dili ile temsil edebilme imkânı sağlaması sosyal bilimlerin pratiği içinde azımsanamayacak bir ilerlemedir.⁵ Anlatılan çerçeve içinden bakıldığında, ilişkisel bir terminolojinin imkânları, Murat Güvenç’in özellikle son dönem çalışmalarında güçlü biçimde geliştirilmekte ve kanıtlanmaktadır. Hatta tam da keşifçi araştırma eğilimi, Güvenç’in ulaştığı ileri araştırma sonuçlarıyla günümüz sosyal bilimlerine yaptığı önemli bir katkıyı ifade eder. İncelemelerinde ortaya koyduğu bilimsel temsil dili, radikal coğrafya

3 Pierre Bourdieu ve Loic J. D. Wacquant, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 232-233. (Vurgular benim - A. A.)

4 Bu sorun ilk olarak en yoğun biçimde David Harvey’in *Sosyal Adalet ve Şehir* (çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 27-51) kitabında, sosyolojik muhayyile-coğrafi muhayyile arasındaki ilişkisizlik sorununu çözme noktasında ele alınmıştır.

5 İlişkisel perspektiften toplumsal gelişme ve farklılaşmanın değişik düzeyleri (mekân, iletişim, örgütlenme, mimari vs.) arasındaki benzerlikler üzerine mimarlık tarihinden ilham verici klâsik eserler de vardır. Bkz. Erwin Panofsky, *Gotik Mimarlık ve Skolâstik Felsefe: Ortaçağda Sanat, Felsefe ve Din Arasındaki Benzerliklerin İncelenmesi*, çev. Engin Akyürek, İstanbul: Kalcı Yayınları, 1995.

yaklaşımıyla ilişkisel sosyoloji arasında güçlü kavramsal köprüler inşa eder. Bu sorun alanı, örneğin, radikal coğrafya okulunun en etkili ismi David Harvey’in de yıllardır üzerine çalıştığı devasa ölçekte bir sorular kümesine tekabül eder. Bu bağlamda Harvey, bütün bir kariyerini coğrafi ve toplumsal bilimlerin temsil dilleri arasında bir tekabüliyet ilişkisi inşa etmeye sarf etmiştir denilse yeridir.⁶ Tüm bu tespit ve sorunların farkında gelişmiş olan Güvenç’in eserleri, bu son noktadan hareketle okunduğunda, metodolojik olarak daha başka yenilikçi-keşifsel sonuçlara da ulaşılabilir.

Birçok disiplini buluşturan bir inceleme sahası olan yeni kent sosyolojisinin yüz yüze kaldığı birçok problem vardır. Saussure’den itibaren sosyal bilimlere miras kalan eş zamanlı ve art zamanlı yapılar arasındaki dikotominin ve toplumsal zamanı kavramlaştırırken başvurulan lineer nedensel açıklama modelinin sosyal eylem üzerindeki zamansal kısıtlama kipini tatmin edici biçimde açıklayamaması iki temel problem kümesidir. Art zamanlı yapıların lineer bir nedensellik kipinin dışında, toplumsal zamanın çift taraflı (veya döngüsel) bir nedensellik modeliyle inşası kent sosyolojisinin yeniden düzenlenmesinde Abbott’ın işaret ettiği bir yenileştirme girişimi ve sorun alanıdır.⁷ Mekânsal değişim örüntülerini, toplumsal zamanı sekans çözümlemesi ile ele alarak yapı/lanma kavramına yeni bir boyut getiren Abbott’ın yaklaşımı ilişkisel düşünce kipiyle bağlantılı tartışmalar içerir. Abbott kent sosyolojisini, Chicago okulunun araştırma geleneğini Lazarsfeld ampimizminin sultasından kurtararak yeniden ihya girişimine soyunmuştur. Artık devasa mekânsal ölçekler içinde kurulan çağdaş kent alanlarının meselelerini geleneksel kır-kent ikiliğinden kurtararak yeniden formüle edecek bir terminolojiye duyulan ihtiyaç, Lazarsfeld ve Parsons’ın ampirik araştırma ile teorik çalışma arasında kurdukları hatalı formülasyonun bıraktığı mirasın aşılması çabasıyla da bağlantılıdır. H. Lefebvre, M. Castells ve D. Harvey gibi araştırmacıların 1960-1970’lerde mücadele ettikleri bu yaklaşım, Lefebvre’ün mekân üretiminin ontolojisi noktasında bıraktığı önemli katkıya rağmen, benzer araştırmaların süreklilik kazanması için zorunlu olan dinamik bir araştırma programını icat etmeyi yeterli düzeyde mümkün kılamamıştır. İlk dönem eserlerinde yoğun bir yapısalılık barındıran Manuel Castells,⁸ son dönem yaptığı bütün çalışmalarında ağ çözümler-

6 Harvey’in *Sosyal Adalet ve Şehir*’den sonra yazdığı üç eser bu arayışın devamı olarak okunabilir. Özellikle son çalışması *Umut Mekânları* (çev. Zeynep Gambetti, İstanbul: Metis Yayınları, 2008)’nda geliştirmeye çalıştığı *ilişkisel diyalektik* yöntemi, arayışının yeni terminolojisinde kilit kavramdır. Bkz. David Harvey, *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*, çev. Sungur Savran, 3. bs., İstanbul: Metis Yayınları, 2003; a.mlf., *Yeni Emperyalizm*, çev. Hür Güldü, İstanbul: Everest Yayınları, 2004.

7 Andrew Abbott, *Department and Discipline: Chicago Sociology at One Hundred*, Chicago: The University of Chicago Press, 1999, s. 193-222.

8 *Kent, Sınıf, İktidar*, çev. Asuman Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1997.

mesine;⁹ eleştirel realizmin en önemli temsilcilerinden David Harvey¹⁰ ise diyalektik ütopycılığa ve ilişkişelci bir diyalektiğe yönelmiştir. Her iki bilim adamının araştırmalarında geldikleri nokta, ilişkişel çözümlemenin kavramsal ve teorik olarak aldığı mesafenin işareti olarak okunabilir. Pierre Bourdieu'nün 1978'de yayımladığı başyapıtlarından olan *Distinction* (Ayrım) bütün bu gidişati derinden etkileyen bir eser olarak ilerideki gelişmelerin ilk önemli habercisidir. Bu araştırmının ampirik verilerinin içerdiği sorunlara odaklanarak eserin dayandığı mantığı ve kavramsal zenginlik ve tutarlılığı gözden kaçırmak günümüzde sıkça başvurulana moda bir eleştiri biçimidir. Fakat bu eleştiriler topyekün bir sosyal bilimin temel dertlerini gözden kaçırmının yanı sıra, yaslandıkları parçalı eleştirinin bütünü görme vehmiyle, sorunları berraklaştırmaktan çok kendi meşruiyetlerini temellendirmeye çalışmaktadırlar. Bu yaklaşımın en belirgin örneği Jean Baudrillard'ın çalışmalarıdır.

Kent sosyolojisini güçlü biçimde yeniden güncelleyen yukarıdaki isimlerin birçok öncü çalışmasına rağmen, eserlerine içkin olan aşırı yapısalcılık veya ilişkişel mantık eksikliği, tartışmaların 1980'lerde tıkanmasına, bu düşünürlerin ve takipçilerinin yeni arayışlara yönelmelerine sebebiyet vermiştir. Sosyal bilimin ontolojisi zaman-mekân kavramını klasik sosyolojik engellerinden kurtarmak için birçok bilim insanı tarafından günümüzde yeniden ele alınmaktadır. Kentlerin zannedildiğinden çok daha karmaşık ve kaotik sistemler olduğu, sosyal ve doğal süreçlerin karşılıklı etkileşimlerinden karmaşık sosyal ekolojik-sistemler ürettiği bugün çok daha iyi bilinmektedir.¹¹ Sanayi sonrası dünyanın küresel düzlemde üretim ve tüketim açısından derinleşen eşitsiz koşulları, kentsel biçimlerin değişimi çerçevesinde devlet-siyaset teorisi, ekonomi-politik, nüfusbilimi ve sosyal değişim sorunlarını epistemolojik olarak bir arada kavramaya yardımcı olacak güçlü ve yenilikçi tartışmalar inşa etme kapasitesini gerektirmektedir. Bu durum bizzat kentsel sistemlerin ürettiği yeni karmaşık düzenlerin bir sonucudur.¹² Günümüzde farklı felsefi gelenekler içinde, benzer sorunları farklı terminolojilerle çalışan sosyal bilimcilerin (örneğin İngiltere'de Archer ve Bhaskar'ın öncülük ettiği eleştirel gerçekçi düşünce, Bourdieu okulunun Fransa'da temsil ettiği doğurgan yapısalcılık veya ABD'de

9 Çağdaş toplumsal dönüşümü, bazı eksikliklerine rağmen, kapsamlı biçimde ele alan en esaslı çalışmaların başında Castells'in büyük kapsamlı üç ciltlik *Ağ Toplumunun Yükselişi* adlı eseri gelir. Bkz. Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumunun Yükselişi*, c. I, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005; Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Kimliğin Gücü*, c. II, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006; Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Binyılın Sonu*, c. III, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

10 David Harvey, *Umut Mekânları*.

11 David Byrne, *Understanding the Urban*, Newyork: Palgrave, 2001, s. 9-11.

12 Bob Jessop, *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet*, Betül Yazar ve Alev Özkazanç (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 343-404.

Laumann, H. White ve Castells gibi network analizciler) çalışmalarlarıyla birlikte bu epistemolojik tartışmalar belirli bir olgunluğa kavuşmuştur.¹³ Özetle, yeni kent sosyolojisi¹⁴ ve ilişkisel düşünce arasında kurulacak ontolojik/epistemolojik sentez;

1. Mekânsal (coğrafi) diller ile toplumsal diller (Harvey’in klasik eserindeki ifadesiyle coğrafi muhayyile ile sosyolojik muhayyile) arasında gerekli olan kavramsal köprüleri kurar. Bir başka deyişle, ilişkisel ontoloji, toplumsal dönüşüm ve farklılaşma süreçlerini, sosyal alanlardaki mevcut gerilimleri açıklama sürecinden dışlamadan aynı zamanda mekânsal dönüşüm/değişim süreçleri olarak da kavramlaştırabilecek mantıksal ve epistemik altyapıyı ve temsil dilini inşa etmeyi mümkün kılar.
2. İlişkisel ontoloji, nedensellik bağıını çizgisel bir zaman kavramı içinde kurmaya çalışarak yapı kavramını hatalı inşa eden pozitivist epistemolojinin tözcü mantık çerçevesi içinde gittikçe müphemleşen ‘sosyal’in müphemliğinden kurtarılması ve sosyal gerçekliğin döngüsel bir nedensellik bağı içinde doğru bir temsiline inşası için epistemolojik bir temel sağlar. Böylece teorik mezheplere bölünmüş olan sosyal bilimlerin alanında, araştırma programlarını yeniden bütüncül biçimde birleştirecek bir araştırma programını mümkün kılar.¹⁵

Araştırmaya Odaklı Sosyal Bilim ve “İz’ler Paradigmasının Doğuşu”: Murat Güvenç’in Çalışmaları

Güvenç’in ilk dönem çalışmalarında daha çok ilişkisel metodolojiye giden patikaları kuran bir araştırma gündemiyle karşılaşırız. Bu çalışmalarda metodolojik olarak, sorunları yapısal özelliklerinin ışığında açıklamayı deneyen,

¹³ İleri kapitalist ülkelerde, kentlerdeki etnik, ırksal ve sınıfsal sorunları yurttaşlık ve kentsel hayat bağlamında ele alan mükemmel bir çalışma için bkz. Dominique Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*, çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006. Metropol kültürel hayatını kavramlaştırma sorunlarıyla ilgili yetkin bir çalışma için bkz. Herbert J. Gans, *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. E. O. İncirlioğlu, İstanbul: YKY, 2005. Yeni kent sosyolojisinin temel metodolojik öncelikleri ile ilgili bkz. Loic J. D. Wacquant, “İlerlemiş Marjinalite Çağında Bölgesel Damgalama”, *Birikim*, 2007, sy. 219, s. 52-58; Loic J. D. Wacquant, “Fransız Banliyöleri ve Amerikan Zenci Gettosu: Karıştırma Yerine Karşılaştırma”, *Toplumbilim*, 2003, sy. 17, s. 45-55. Çağdaş toplumsal çözümlemede ağ-aktör kuramının önemli ismi Latour’un simetrik antropoloji teklifi için bkz. Bruno Latour, *Biz Hiç Modern Olmadık*, çev. İnci Uysal, İstanbul: Norgunk Yayınları, 2008. Eleştirel gerçekçiliğin mekân tartışmaları için bkz. John Urry, *Mekânları Tüketmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

¹⁴ Burada münhasıran alanı dönüştüren çığır açıcı incelemeler yapan bilim adamları kastedilmektedir: Pierre Bourdieu, Andrew Abbott, Loic J. D. Wacquant, Herbert Gans, Luc Boltanski, David Harvey, Manuel Castells, Mustafa Emirbayer vd.

¹⁵ İlişkisel ontolojinin sosyal bilimlerde vaat ettiği ilerlemeleri tanıtan mükemmel bir özet için bkz. Mustafa Emirbayer, “Manifesto for a Relational Sociology”, *American Journal of Sociology*, c. CIII, sy. 2, s. 281-317.

istatistiksel ağ analizi ve kümeleme analizi tekniklerinin baskın olduğu bir eleştirel realizmi görüyoruz.¹⁶ Küme analizi tekniği daha sonraki ilişkisel analizlerde kullanılmaya devam etmiştir. Son dönem çalışmalarında, toplumsal mekânı “ilişkisel kartografya” kavramı-alanı içinde haritalamaya yoğunlaşan Güvenç’in eserleri, kendi deyişiyile *izler paradigması*nın sistemleştirilmesine dayanır.¹⁷ Güvenç’e göre *izler paradigması*yla yol alabilmek için, modern toplumlardaki karmaşıklık kavramlaştırılmayı mümkün kılacak anlamlı ve kapsamlı veri setlerine ihtiyaç vardır. Bu ‘iz’ler anlaşılma-sızın modern toplumları kavramlaştırmak imkânsızdır. Çünkü her veri seti/kümesi toplumsal sistemlerdeki ‘iz’lerdir. İzlerin ve arkasındaki toplumsal örüntünün kavramlaştırılması ise, ancak veri setlerinin kümelenecek ilişkisel bir katmanlaştırmaya tabi tutulmasıyla mümkündür. Ona göre, sağladığı kolaylıklar nedeniyle “kent mekânına ilişkin yeni temsil biçimleri geliştirmekte ‘sosyal ağ analizi’ veya ‘*correspondance*’ [mütekabiliyet] çözümlerinden yararlanılabilir. Verinin niteliği üzerinde önkoşul, gözlem sayısının kısıtlanmış olmayışı, birey ve özniteliklerinin aynı düzlemde haritalanabilmesi, hem statik hem de dinamik çözümlmeye elverişli oluşu, uygulama yazılımlarının kolay temin edilebilmesi vb. avantajları dikkate alınarak *correspondance* çözümlenmesi”¹⁸ sosyal bilimlerde önemli kolaylıklar getirmiştir. Son dönemde bazı araştırmacılar tarafından alternatif araştırma teknikleri gibi sunulmasına rağmen ağ analizindeki ağların Bourdieu’nün *alan*larına tekabül ettiği birçok araştırmada kanıtlanmıştır.¹⁹ Güvenç’in araştırmalarındaki katmanlaştırma etkinliği mekânsal birimler üzerinden yapıldığında, yine kendi ifadesiyle şu özelliklerde bir bilgi üretilmiş olur:

1. Etkin (bütüncül-total)
2. Ayırt edici (distinctive)
3. Geçerli (relevant)
4. Çok boyutlu.

Güvenç’in İstanbul üzerine yaptığı ilişkisel kartografya çalışmaları Bourdieu’nün ilk kez etkili biçimde kullandığı istatistikî mütekabiliyet (*correspondance*) çözümlenmesini çok daha ileri boyutlara taşır. Özellikle (henüz tüm sonuçla-

16 Murat Güvenç, “İstanbul Tekstil Sanayiinde Üretim Faktörlerinin Ekonomik ve Mekânsal Dağılım Örüntülerinin Bazı Özellikleri Üzerine”, *Toplum ve Bilim*, 1993, sy. 66-61, s. 130-147.

17 İzler paradigmasında analiz ve yöntem sorunlarının genel bir çerçevesi için bkz. Murat Güvenç ve Oğuz Işık, “İstanbul’u Okumak: Statü Konut Mülkiyeti Farklılaşmasına İlişkin Bir Çözümleme Denemesi”, *Toplum ve Bilim*, 1996, sy. 71, s. 6-19.

18 Murat Güvenç, “İstanbul Nüfus Sayımları Haritalanabilir mi?: 1990-2000 Dönemi İstanbul İstihdam Haritaları”, *İstanbul Dergisi*, 2004, sy. 49, s. 51.

19 Murat Güvenç, “İstanbul’da İşyeri-Statü Temelinde Segregasyon; 1990 Sayımı Üzerinde İlişkisel Çözümler”, Murat Güvenç ve A. Halis Akder (ed.), *Devlet Reformu, Yoksulluk: Bölgesel Gelişme ve Yoksulluk, Kent Yoksulluğu*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, 2000, s. 101-102; M. Emirbayer ve J. Goodwin, “Network Analyses, Culture and the Problem of Agency”, *American Journal of Sociology*, c. XCIX, sy. 6, s. 1411-1454.

rıyla yayınlanmamış olan) İstanbul üzerine yaptığı çalışmalar, ilişkisel çözümlemeyi sosyal bilimlerde mükemmel bir formülasyona kavuşturan Fransız coğrafyacı Jacques Bertin’in ilişkisel grafikleriyle Bourdieu’nün alan çözümlemelerinin ileri bir sentezidir.²⁰ Sosyal bilimler alanındaki “yerleşik yaklaşımda birey veya toplumsal aktörlerin davranışları sahip oldukları öznitelik veya tutumlar üzerinden açıklanır. Sözelimi yüksek öğrenim görenlerin veya geliri belirli bir düzeyin üzerindekiilerin belirli davranış kalıpları içerisinde olmaları beklenir. [Oysa] ilişkisel çözümleme yaklaşımında, öznitelik veya tutum farklılaşmaları bireyin içerisinde yer aldığı ilişki örüntülerinin sonuçları şeklinde değerlendirilmektedir.”²¹ Böylece geleneksel lineer (çizgisel) nedensellik açıklaması terk edilir. Yine bu yaklaşıma göre, toplumsal uzaylarda komşuluk içinde bulunan bütün nesnelere birbirini etkiler ve birbirilerinden etkilenirler. Bourdieu’nün deyişiyle sosyal uzaylarda yerleştikleri konumlara içkin temayülleri (habitus) taşıyan aktörleri kavramlaştırılmayı hedefleyen ilişkisel yaklaşım toplumsal ağların çok katmanlı haritalanmasına imkân verir. Güvenç’in ilişkisel kartografya incelemeleri bu açıdan Türkiye sosyal bilimler alanının yerleşik epistemolojik alışkanlıklarından çok farklı ileri bir merhaleyi temsil etmektedir.

Bunun en belirgin sonuçlarından biri, Türkiye’nin kentsel alanlarındaki dönüşüm ve farklılaşmaları karmaşık veri setlerinden hareketle açıklayarak alışlagelen ve özellikle bilim adamları kadar medya söylemi aracılığıyla da tekrarlanan ezberlerden kurtarmasıdır. Güvenç çalışmalarında yerleşmelerin ve mekân üretiminin toplumsal mantığını, sosyal ağların merkez ve çeperindeki esnek ve dayanıklı ilişkilerin örüntüsünü çözümlenerek ortaya koymaktadır. Buradaki çıkış noktası şudur: incelenen nesnelere içinde açıklanmaya çalışan kolektif ilişki, ağ, aktör veya yapıları, ilişkide oldukları diğer nesnelere bağlantıları içinde ayırt eden (distinct) özellikleri bir başka deyişle âlâmetifarikaları temelinde açıklamak ve katmanlaştırmak. Kullandığı nüfus verilerini analiz ettiği istatistikî mütakabiliyet ve kümeleme teknikleri bakımından, nüfusbilim araştırmalarına Türkiye’de önemi hâlâ yeterince anlaşılmamış büyük bir katkı yapmıştır.²² Benzer biçimde, Türkiye’deki kentleşme sorunlarına ilişkin litera-

20 Fransız kartografyacı Jacques Bertin’i ilk kez Türkiye sosyal bilim alanına tanıtarak onun ilişkisel haritalandırma konusundaki ortodoks paradigmasıyla Bourdieu’nün ilişkisel alan çözümlemelerinin mükemmel bir sentezi için bkz. Murat Güvenç, “İstanbul 1910: Beyoğlu Yakasının İşyeri- Konut İlişkileri”, *Toplumsal Tarih*, 2007, sy. 159, s. 28-33.

21 Murat Güvenç ve Tansu Şenyapılı, “Krizle Direniş Biçimleri”, *Görüş*, 2003, sy. 55, s. 44-45.

22 Erken bir yazısında bu soruna kısaca değinmiştir. Murat Güvenç, “Nüfus Bilgisi ve Türkiye’de Demografik Değişim”, *Birikim*, 1997, sy. 101, s. 70-73. Derginin aynı sayısında Güvenç’in bir makalesini çevirdiği nüfusbilimci Frederic Shorter’ın “Türkiye’de nüfusbilgisi konusunda kriz var” adlı yazısına da bakılabilir. Nüfus bilgisi konusunda Güvenç’in de aralarında yer aldığı müşterek bir bilimsel araştırmanın sonuçlarında Türkiye toplumunun önündeki fırsat ve engellere ilişkin çarpıcı öneriler vardır. Bkz. Cem Behar, Murat Güvenç, Oğuz Işık, Sema Erder ve Hakan Ercan, *Türkiye’nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*, TÜSİAD Yayınları: İstanbul, 1999.

türde 1950 sonrasında gelişen plansız ve denetimsiz kentleşme sürecine ilişkin sayısız tespit ve yaklaşım söz konusudur. Ne yazık ki, çok az çalışma bu plansız ve denetimsiz sürecin arka planındaki mantığı ortaya koyabilmiştir. Bilgin'in de isabetle tespit ettiği gibi, Güvenç'in çalışmalarında, İstanbul'da Avrupa ve Asya yakalarındaki sanayileşme biçimlerindeki karşıtlığın, büyümenin fiziki formunu nasıl belirlediği çarpıcı analizlerle gösterilmektedir. İstanbul'daki sanayi kollarının yerleşme politikalarının tesadüfi bir yol takip etmediğini aksine ölçek, mekâna bağımlılık, ulaşım kolaylıkları gibi değişik faktörlerin etkisi altında dengeli bir dağılım eğrisi arz ettiğini tespit etmiştir. Güvenç'in tespitlerine göre, ulusal pazar için üretim yapan ve mekâna bağımlılığı daha az olan büyük ölçekli ve sermaye yoğun sanayi kolları ulaşım imkânlarındaki kolaylıklar ve diğer stratejik faktörler nedeniyle Asya yakasındaki mekâna lineer ve homojen bir güzergâh üzerinde yayılmıştır. İstanbul kentinin ihtiyaçlarını karşılayan emek yoğun ve küçük ve orta ölçekli sanayiler ise Avrupa yakasına yayılmıştır.²³ Bu tespitler son dönem çalışmalarında daha ileri araştırmalarla da desteklenerek kanıtlanmıştır.

Güvenç'in katkı yaptığı bir diğer çalışma konusu ise yoksulluk sorunudur. Özellikle 1990'lardan itibaren gittikçe kronikleşen bir toplumsal sorun olan yoksulluğa ilişkin politika önerilerinin bilimsel bir temele oturtulabilmesi için de birçok yaklaşımdan farklı uygulama teklifleri yapılmıştır. Burada da, çağdaş toplumlardaki tabakalaşma örüntülerinin tespiti temel sorunlardan birisi olmuştur. Yoksulluk araştırmacılarının birçoğunun "mağdurları suçlama" hatasına dikkat çeken Güvenç, yoksullukla zenginlik kategorilerinin kendi içlerindeki farklılaşmalar temelinde ilişkisel biçimde ele alınmasının politika geliştirme konusundaki önemine dikkat çeker. Yoksulluğun somut sorunlarla birlikte ele alınmasının zorunluluğunu vurgulayarak, kent ortamında yoksulluğu ağırlaştıran *segregasyon* süreçlerinin çözümlenmesinin politika üretiminin ana sorunu olduğunu belirtir. Üstelik yaygın biçimde konjonktürel iyileştirmelerden etkilendiği ileri sürülen işsizlik sorununun bu iyileştirmelerden etkilenmediğinin yeni yöntemlerce tespitinin yapılabildiğini de belirtir.²⁴ "Çok boyutlu toplumsal mekândaki konuşlanma kalıplarını" temsil eden toplumsal haritalar yoluyla bu sorunları ele alır. Çalışmaların önemli sonuçlarından birisi, Türkiye'de yoksulluk olgusunu açıklamada yaygın olarak karşımıza çıkan romantik veya satirik söylemlerin ezberlerindeki yanlış-

23 İhsan Bilgin, "Modernizmin Şehirdeki İzleri", *Defter*, 1995, sy. 23, s. 97; Murat Güvenç, "General Industrial Geography of Greater İstanbul Metropolitan Area: An Exploratory Study", *Development of İstanbul Metropolitan Area and Low Cost Housing* içinde, 1992, s. 112-160.

24 Murat Güvenç, "Kent Yoksulluğu-Urban Poverty", Murat Güvenç ve A. Halis Akder (ed.), *Devlet Reformu, Yoksulluk: Bölgesel Gelişme ve Yoksulluk, Kent Yoksulluğu*, s. 91-97.

25 Murat Güvenç, "İstanbul'da İşyeri-Statü Temelinde Segregasyon; 1990 Sayımı Üzerinde İlişkisel Çözümlemeler", s. 101-102.

lıkları berraklaştırmasıdır. Yoksulluk politikaları ve sosyal politika uygulamalarında ilişkisel yöntemin politikaların icrası aşamasında yüksek değerde bilgiler sağladığı başka birçok çalışmada da kanıtlanmıştır.²⁵ Güvenç’in daha başka birçok çalışmalarında, keşifsel bulgular içeren pek çok yeni tespit ve bilgi bulmak mümkündür.

Sonuç Yerine

Bu yazıda, çağdaş toplumsal biçimler üzerine yapılan sosyal bilim çalışmalarının en önemli sorunu olan toplumsal dünyaların artan karmaşılaşması olgusu karşısında bu karmaşılaşmayı yüksek düzeyde kavramsal temsiller üretmek haritalayabileceğini iddia eden ilişkisel ontolojiyi ve Türkiye sosyal bilimler alanında bu yaklaşımı takip eden Murat Güvenç’in çalışmalarını kısaca ele almaya çalıştım. İlişkisel sosyal bilimlerin, toplumsal dünyaların ileri karmaşıklığının arkasındaki üretken mekanizmaları ve aktörlerin içine yerleştikleri konumları açıklayıp temsil eden berrak kavramlaştırmalar üretme iddiası günümüzün internet galaksisinde yaşayan toplumlarını açıklamak açısından vazgeçilmez tartışmalar ihtiva etmektedir. Türkiye sosyal bilimler alanındaki mevcut farklılaşma içinde, ilişkisel sosyal bilim anlayışını kuram ve uygulama düzeylerinde icra ederek yeni kent sosyolojisindeki temel yönelimleri temsil eden Güvenç’in yenilikçi ve keşifsel bilim incelemeleri Türkiye’nin kentsel/kırsal sosyal uzayının geçirdiği muazzam dönüşüm ve farklılaşmayı açıklamak için bu yöntem bilim içinden atılan ilk adımdır. İlişkisel bilimin verimleri, araştırma sürecinde pek çok faktörü açıklamaya katacak ve ilişkisel çözümleme araçlarını takip edecek yeni araştırmacıların çalışmalarıyla ilerletilebilecektir. Güvenç’in ve ilişkisel araçlarla çalışan diğer sosyal bilim insanlarının araştırmaları bu alanda önemli bir kılavuz işlevi görmektedir ve görecektir.

Seçilmiş Murat Güvenç Bibliyografyası

- Güvenç, Murat, “Metropolitan Ölçekte Nüfus ve Yoğunluk Artışları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1979.
- Güvenç, Murat ve Özcan Altaban, “Urban Planning in Ankara”, *Cities*, 1990, c. VII, sy. 2.
- Güvenç, Murat, “Introduction to Structural Landscape Analysis: Overviews on the Industrial Landscapes of Greater Istanbul”, Doktora Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1992.
- Güvenç, Murat, “General Industrial Geography of Greater İstanbul Metropolitan Area: An Exploratory Study”, *Development of İstanbul Metropolitan Area and Low Cost Housing* içinde, 1992, s. 112-160.

- Güvenç, Murat, "İstanbul Tekstil Sanayiinde Üretim Faktörlerinin Ekonomik ve Mekânsal Dağılım Örüntülerinin Bazı Özellikleri Üzerine", *Toplum ve Bilim*, 1993, sy. 66-61, s. 130-147.
- Güvenç, Murat, "Metropol Değil Azman Sanayi Kenti", *İstanbul Dergisi*, 1993, sy. 5, s. 75-81.
- Güvenç, Murat, "Örtük Bir Çatışma Şüphesi", *Ankara Ankara*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994.
- Güvenç, Murat ve Oğuz Işık, "İstanbul'u Okumak: Statü Konut Mülkiyeti Farklılaşmasına İlişkin Bir Çözümleme Denemesi", *Toplum ve Bilim*, 1996, sy. 71, s. 6-60.
- Güvenç, Murat ve Oğuz Işık, "İstanbul'u Okumak: Mahalle Düzeyinde Konut Mülkiyeti Statü Farklılaşmasına İlişkin Bulgular Nasıl Genellenebilir?", *Toplum ve Bilim*, 1997, sy. 72.
- Güvenç, Murat, "Nüfus Bilgisi ve Türkiye'de Demografik Değişim", *Birikim*, 1997, sy. 101, s. 70-73.
- Güvenç, Murat, "Beş Büyükşehirde Statü-Gelir Temelinde Mekânsal Farklılaşma: İlişkisel Çözümler", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 1998, s. 115-138.
- Güvenç, Murat ve Oğuz Işık, *Emlak Bankası 1926-1998*, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1999.
- Güvenç, Murat, Cem Behar, Oğuz Işık, Sema Erder ve Hakan Ercan, *Türkiye'nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*, TÜSİAD Yayınları: İstanbul, 1999.
- Güvenç, Murat, "Pervititch Haritaları: İstanbul için Bitmemiş bir Araştırma Projesi" *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 2000, s.11-20.
- Güvenç, Murat, "Kent Araştırmasına İlişkisel Yaklaşım: İşyeri-Statü Farklılaşması ve Mekânsal İzdüşümleri", *Mübeccel Kıray İçin Yazılar*, Bağlam Yayınları: İstanbul, 2000, s. 261-272.
- Güvenç, Murat ve A. Halis Akder (ed.), *Devlet Reformu, Yoksulluk: Bölgesel Gelişme ve Yoksulluk, Kent Yoksulluğu*, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı: İstanbul, 2000.
- Güvenç, Murat, "Toplumsal Coğrafyalar: Farklılıklar-Benzerlikler", *İstanbul Dergisi*, 2001, sy. 36, s. 80-83.
- Güvenç, Murat, "Yoksulluk ve Kent Üzerine", *Arredamento Mimarlık*, 2001, sy., s.63-35.
- Güvenç, Murat H., "Bilgi Çağına Geçiş Sürecinde Yerellik ve Bilgi", İlhan Tekeli vd. (haz.), *Bilgi Toplumuna Geçiş: Sorunsallar/Görüşler/Yorumlar/Eleştiriler ve Tartışmalar*, TÜBA Yayınları: Ankara, 2002, s. 156-166.

- Güvenç, Murat ve Tansı Şenyapılı, “Krizle Direniş Biçimleri”, *Görüş*, 2003, sy. 55, s. 44-48.
- Güvenç, Murat, “Tekeli Araştırmalarının Düşünsel Arkapları Üzerine”, Selim İlkin, Orhan Silier ve Murat Güvenç (haz.), *İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul, 2004, s. 95-101.
- Güvenç, Murat, “İstanbul Nüfus Sayımları Haritalanabilir mi?: 1990-2000 Dönemi İstanbul İstihdam Haritaları”, *İstanbul Dergisi*, 2004, sy. 49, s. 50-53.
- Güvenç, Murat, “İstanbul’un İstihdam Profiline Dönüşüm”, *İstanbul Dergisi*, 2004, sy. 50, s. 43-45.
- Güvenç, Murat, “Doğu Yıllıkları ve Goad-Pervititch Haritaları”, Sinan Genim ve Yücel Dağlı (haz.), *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*, c. 1, Taç Vakfı Yayınları: İstanbul, 2004. s. 115-122.
- Güvenç, Murat, “Toplumsal-Mekansal Farklaşmayı Haritalamak: 1990 Sayımından Ankara Manzaraları”, Tansı Şenyapılı (der.), *Özcan Altaban’a Armağan: ‘Cumhuriyet’in ‘Ankara’sı*, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları: Ankara, 2005, s. 184-197.
- Güvenç, Murat, “İstanbul 1910: Beyoğlu Yakasının İşyeri-Konut İlişkileri”, *Toplumsal Tarih*, 2007, sy. 159, s. 28-33.
- Güvenç, Murat, “İstanbul’da İkinci Sanayi Devrimi: Yeni Bir Kentsel Araştırma Programına Doğru”, Asu Aksoy (der.), *Silahtarağa Elektrik Santrali: 1910-2004 içinde*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

The New Urban Sociology in Turkey: Reading Murat Güvenç

Alim ARLI

Abstract

The debates on critical realism and relational ontology have created progressive consequences for many sciences since 1980. In this process, of paramount importance is the development of new research programs in urban sociology for the analysis of social stratification, immigration, social change, and class formation. This article evaluates the research program Murat Güvenç has developed in the context of local contingencies and advanced conceptual and empirical models and representations. It also discusses Güvenç’s theoretical and methodological orientation in the context of the new trend based on the relational ontology and epistemology in social sciences.

Keywords: Murat Güvenç, critical realism, the new urban sociology, relational methods, social transformation models

Türkiye’de Yeni Kent Sosyolojisi: Murat Güvenç’i Okumak

Alim ARLI

Özet

1980 sonrasında sosyal bilimlerde ilişkisel ontoloji ve eleştirel realizm bağlamında gelişen tartışmalar pek çok bilim alanında ilerletici sonuçlar doğurdu. Kent sosyolojisi bağlamında sosyal tabakalaşma, göç, değişim, sınıf analizleri alanında yeni araştırma programlarının gelişmesi özellikle çarpıcıdır. Murat Güvenç’in çalışmaları, yerel olumsuzluklar çerçevesinde ileri kavramsal ve ampirik modellerin/temsillerin inşası bağlamında değerlendirilmelidir. Bu yazıda Güvenç’in teorik ve yöntemsel yönelimi, çalışmaları ilişkisel ontoloji/epistemoloji bağlamında ele alınmakta ve kısaca tanıtılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Murat Güvenç, eleştirel realizm, yeni kent sosyolojisi, ilişkisel yöntemler, sosyal dönüşüm modelleri